

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

B MARKETING E INNOVATSIYA D I BIZNES S RAQAMLI MARKETING V D ELEKTRON TIJORAT

№2-SON

2025-YIL, FEVRAL

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

OPEN ACCESS

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketingjournalbot](https://t.me/tidiumarketingjournal)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tidiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NaMTI Marketing kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortqimrziyevich, i.f.d., prof., TDIU Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Akramov Tohir Abdirahmonovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU Departament boshlig'i;

Musyeva Shoirazimovna, i.f.n., SamSI Marketing kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU Innovatsion menejment kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU Axborot texnologiyalari kafedrasini katta o'qituvchisi;

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., Namangan muhandislik-qurilish instituti dotsenti;

Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc., TDIU, Yashil iqtisodiyot kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, “Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasini professori

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, “Raqamli iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, “Savdo ishi” kafedrasini mudiri

Jumaev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti “Menejment va marketing” kafedrasini mudiri

Elektron nashr 609 sahifa. E'lon qilishga 2025-yil 28-fevralda ruxsat etildi

HAMKORLARIMIZ:

1. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
2. “O'zto'qimachilik sanoat” uyushmasi

MUNDARIJA

AHOLI O'RTASIDA MOLIYAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISHNING AHAMIYATI	7
Nazarova Ra'no Rustamovna	
INTEGRATING UZBEKISTAN STATE BUDGET STRATEGIES WITH FINANCIAL LITERACY FOR ECONOMIC PROSPERITY	17
Nazarova Rano Rustamovna, Jamolov Bejan Xurshidovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL LOGISTIKANI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	26
Karrieva Yakutjan Karimovna	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINI HUDUDIY STATISTIK GURUHLASH	33
Akbarova Barno Shuxratovna	
KORXONALARDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONI: RAQAMLI MARKETING VOSITALARINI INTEGRATSIYA QILISH VA SAMARADORLIKNI BAHOLASH USULLARI ..	40
Amonov Mirzohid Tuymuratovich	
JIZZAX VILOYATI FERMER XO'JALIKLARI FAOLIYATINING STATISTIK TADQIQI	47
Ayubjonov Abbas Xosilovich, Ratayev Faxriddin Irismatovich	
UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYALARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI.....	58
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, Najmiddinov Sherzod Qiyomiddin o'g'li	
KAMBAG'ALLIK DARAJASINI QISQARTIRISHGA YO'NALTIRILGAN OILAVIY TADBIRKORLIKDA INSON IMKONIYATLARIGA YONDASHUVI	65
Ernazarova Nilufar Nozimjonovna	
IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA SANOAT KORXONALARINING O'RNI VA IQTISODIY FAOLIYATINING STATISTIK TAHLILI	75
Jalolov Ilhomjon Isomiddinovich	
NEYROMARKETINGNING ZAMONAVIY REKLAMA STRATEGIYALARIGA TA'SIRI	86
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
O'ZBEKISTONDA OZIYQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA QISHLOQ HO'JALIK MAHSULOTALARI ISHLAB CHIQRISHNING AHAMIYATI	97
Masharipova Fazilat Axmedovna	
THE IMPORTANCE OF BENCHMARKING IN INCREASING THE COMPETITIVENESS OF MANUFACTURING ENTERPRISES.....	106
Musayeva Shoirazimovna	
KORXONALARNING FAOLIYATIDA DAROMAD VA XARAJAT HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	111
Muxibova Guli Yarkinovna, Turabekova Ominaxon Ulug'bek qizi	
TRANSPORT TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	119
Sapayev Axmed Durdibaevich	
"UNIVERSITET 4.0" MODEL: RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA UNIVERSITETLARNING RAQAMLI MARKETING YONDASHUVI	127
Xidoyatov Murod Batirovich	
TURIZM INDUSTRIYASINI RIVOJLANTIRISH YONDASHUVLARI.....	139
Yusupova Mexribon Uktamovna	
MINTAQADA TRANSPORT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TADQIQI.....	148
Sapayev Axmed Durdibaevich	
O'ZBEKISTONDA YUK VA YO'LOVCHI TASHISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	154
Anvarova Dilfuza Abdusattor qizi	

BANK XIZMATLARINING TRANSFORMATSIYASI VA MOLIYAVIY TEKNOLOGIYALARINING ROLI.....	162
Azimova Nasiba Shuxratovna	
KORXONALAR FAOLIYATIDA MEHNAT INTIZOMINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA’SIRI.....	170
Azizova Sayyora Xamidullayevna	
HUDUDLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASIDA MAHALLIY BYUDJETLAR BARQARORLIGINI TA’MINLASH YO‘LLARI.....	176
Davlatov Muradbek Saparboyevich	
SIX MAIN STAGES OF THE SUPPLY PROCESS.....	183
Ergashev Jahongir Bakhodirovich	
O‘ZBEKISTONDAGI QURILISH MATERIALLARI SANOATINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	195
Igamova Shaxinya Zikrilloevna	
XALQARO SAYYOHLIK BOZORIDA IJTIMOIIY TARMOQLARDAN FOYDALANISHNING DOLZARB TENDENSIYALARI.....	202
Kasimova Zilola G‘ulomiddinovna	
KORXONA IQTISODIYOTIDA EKOLOGIK BOSHQARUV TIZIMINI JORIY ETISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	210
Qodirov Abduvoxid Abdumannof o‘g‘li	
O‘ZBEKISTONDA TUROPERATORLAR FAOLIYATIDA MARKETINGNI TAKOMILLASHTIRISH	220
Qutlimurotov Fayzullo Sadulayevich	
INNOVATSION MENEJMENT TAMOIYILLARI ASOSIDA KORXONALARNING BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	229
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
THE IMPORTANCE OF OPERATING EXPENSES IN MANAGEMENT COSTS	237
Turdieva Gulaida Omirbayevna, Maulenberganova Khusnida Khursand qizi	
ILM-FAN SOHASIDA BOZOR MUNOSABATLARINI TASHKIL ETISH TIZIMI VA UNI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMI.....	247
Tursunov Bekmuxammad Omonovich	
KORPORATIV BOSHQARUVNING KOMPANIYA KAPITAL QIYMATIGA TA’SIRI	255
Urinov Bobur Nasilloevich	
O‘ZBEKISTONDA MEHMONXONA XO‘JALIGI MILLIY TASNIFLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI.....	263
Xamitov Mubin Xabibjonovich	
RAQAMLI TEKNOLOGIYALARINING KO‘ZI OJIZLARNING INTELLEKTUAL FAOLIYATIDAGI O‘RNI	276
Mannopova Manzura Jamil qizi	
HUDUDLARDA ENERGIYA RESURS SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY TAHLILI.....	284
Safarov Akbar Shokirovich	
TO‘QIMACHILIK KLASSTERLARIGA SINERGIYANING TA’SIRI VA UNING ELEMENTLARI	291
Tojiyev Sa’dulla Muhitdinovich	
УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИЯМИ В СФЕРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ	302
Абдурахманов Зафар Мамурович	
ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	311
Карабаева Гулнора Шарафитдиновна,	

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В КИТАЕ .320	
Медынская Ирина Вильевна	
MODA INDUSTRIYASIDA NEYROMARKETINGDAN FOYDALANISH339	
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna	
KORXONALARNING EKSPORT SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI TAHLIL QILISH346	
Jiyamuradov Rustam Nuriddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA BIZNES MODELLARINING SHAKLLANISHI351	
Saatova Lolakhon Ergashevna	
MODA INDUSTRIYASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH IMKONIYATLARI359	
Ahmedova Rayhona Jasurbek qizi	
OLIY TA'LIM MUASSALARI BOSHQARUVINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI TAKOMILLASHTIRISH367	
Berdiyev Temurbek Maxmudullo o'g'li	
MINTAQALARDA KLASSTERLARNING TASHKILIY IQTISODIY MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH376	
Beknazarova Manzura Baxtiyorovna	
O'ZBEKISTON ISHLAB CHIQUVCHI KORXONALARIDA BRENDNI MILLIY AN'ANALARGA MOS RAVISHDA SHAKLLANTIRISH XUSUSIYATLARI383	
Babaxodjayev Giyosiddin Nasirovich	
THE ROLE OF PROGRAMMATIC ADVERTISING IN DATA-DRIVEN MARKETING: OPTIMIZING TARGETED ADVERTISING STRATEGIES IN THE TOURISM SECTOR392	
Sodikov Mirziyo Odiljon ogli	
UMUMIY FOYDALANISHDAGI AVTOMOBIL YO'LLARINI QURISH, QAYTA QURISH ISHLARIGA XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI MABLAG'LARINI JALB QILISH400	
Pardayev Fayzulla G'affarovich	
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА407	
Гафурова Дилшода Рамазановна	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RAQAMLI MARKETING VOSITALARI: IJTIMOY MEDIA MARKETINGDAN FOYDALANISHNING IJTIMOY-IQTISODIY MEXANIZMLARI414	
Xamidov Obidjon Xafizovich	
Baxtiyorova Nigina Ulug'bek qizi	
KOMPANIYALAR KAPITAL AKTIVLARINI BAHOLASHNING NAZARIY JIHATLARI423	
Bunyod Usmonov Aktam o'g'li	
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В ФОРМИРОВАНИИ И РАЗВИТИИ КЛАСТЕРОВ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ОБЗОР427	
Садриддинова Нигора Хусниддиновна	
ИГРЫ И ИГРОВЫЕ ЗАНЯТИЯ ПО ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ433	
Фозилова Фирангиза Комиловна	
BILIMLAR IQTISODIYOTINI SHAKLLANTIRISH SHAROITIDA TA'LIM SOHASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI440	
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI448	
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich	
O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI458	
Sodiqova Dilafruz Zohid qizi	

O'ZBEKISTONDA YASHIL MOLİYANI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI VA STRATEGIK YO'NALISHLARNI ANIQLASH	467
Masharipova Shahlo Adambaevna	
MOBIL ALOQA TARMOQLARINING DUNYO IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI	478
Dilafroz Aripova	
TADBIRKORLIK MUHITINI YAXSHILASHNING TASHKILY MOLİYAVIY MEXANIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.	489
Naziraliyev Diyorbek Imomali o'g'li	
SUG'URTA KOMPANIYALAR MOLİYAVIY BARQARORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI RISKLAR VA ULARNI BAHOLASH USULLARI	500
Haqberdiyev Bekzod Uktamovich	
AGROKLAUSTER TIZIMIDA QISHLOQ XO'JALIGI TARMOG'INING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MODELLARI VA ULARNI QO'LLASH STRATEGIYALARI.....	509
Jo'rayev Farrux Do'stmirzayevich	
SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	517
Raximov Anvar Norimovich	
MOLIYA-KREDIT MEXANIZMLARI ORQALI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI RAG'BATLANTIRISH: XORIJIY MAMLAKATLARNING ILG'OR TAJRIBALARI.....	527
Ergashev Otamurod Tashtemirovich	
MUHANDISLIK TA'LIM SOHALARI TALABALARIDA TADBIRKORLIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MODEL.	536
Butayev Tuxtasin	
O'ZBEKISTONDA SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI ASOSIY KO'RSATKICHLAR TAHLILI.....	543
Abdusattorov Sarvar Shokirovich	
АНАЛИЗ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ СЕТИ МЕТОДАМИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ.....	552
Алланиязова Айсапа Муратовна	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	564
Yadgarova Nigora Rixsulla qizi	
XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	572
Ibragimov G'anijon G'ayratovich	
O'ZBEKISTONDA ATMOSFERA IFLOSLANISHINI BAHOLASH VA BARQARORLIQNI TA'MINLASH YO'NALISHLARI.....	584
Xamdamov Shoh-Jaxon Raxmat o'g'li	
MOLIYAVIY XAVFLAR TASNIFINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	591
Jabborov Azamat	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR INNOVATSION BANK XIZMATLARIDAN FOYDALANISH TAJRIBALARI.....	596
Baymuratova Madina Tursunboy qizi	
IQTISODIYOTNING TARKIBIY O'ZGARISHLARINI KICHIK BIZNES TARAQQIYOTINI TA'MINLASHDAGI ROLINI BAHOLASH MASALALARI	602
Elov Olimdjon Komilovich	

KORXONALARNING EKSPORT SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI TAHLIL QILISH

Jiyamuradov Rustam Nuriddinovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
tayanch doktoranti

Annotatsiya

Maqolada korxonalarining eksport salohiyati tushunchasi bo'yicha xorijiy tadqiqotchilarning yondashuvlari, eksport salohiyatining tarkibiy qismlari va ularning raqobatbardoshlik ko'rsatkichlari, korxona eksport salohiyatiga ta'sir qiluvchi omillar bo'yicha tadqiqot natijalari bayon qilingan.

Kalit so'zlar: eksport salohiyati, hududiy eksport salohiyati, korxona eksport salohiyati, raqobat ustunligi, raqobatbardosh mahsulotlar, moliyaviy resurslar, mehnat resurslari, taqsimot va logistika.

Аннотация

В статье рассмотрены подходы зарубежных исследователей к понятию экспортного потенциала предприятий, составляющие экспортного потенциала и показатели их конкурентоспособности, а также результаты исследований факторов, влияющих на экспортный потенциал предприятия.

Ключевые слова: экспортный потенциал, экспортный потенциал предприятия, конкурентное преимущество, конкурентоспособная продукция, финансовые ресурсы, трудовые ресурсы, дистрибуция и логистика.

Abstract

The article examines the approaches of foreign researchers to the concept of export potential of enterprises, the components of export potential and indicators of their competitiveness, as well as the results of studies of factors influencing the export potential of an enterprise.

Keywords: export potential, regional export potential, enterprise export potential, competitive advantage, competitive products, financial resources, labor resources, distribution and logistics.

KIRISH

Mamlakatlarning jahon iqtisodiyotidagi o'rnini innovatsiyalar, yuqori qo'shilgan qiymatli tovarlar ishlab chiqarish va eksport qilish hajmi bilan belgilanmoqda. Yangi O'zbekistonda iqtisodiy o'sishning muhim omili sifatida eksportni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston-2030" strategiyasining 55-maqsadida "Milliy iqtisodiyotning eksport salohiyatini kuchaytirish va uning tarkibida qo'shilgan qiymati yuqori bo'lgan mahsulotlar ulushini keskin oshirish" maqsadi belgilangan. 2030-yilgacha eksport hajmini 2 barobar oshirish va 45 milliard dollarga yetkazish, eksportchi korxonalar sonini 6,5 mingtadan 15 mingtaga yetkazish, eksport tarkibida tayyor va yarim tayyor mahsulotlar hajmini 3,3 barobar ko'paytirish, Yevropa davlatlariga GSP+va boshqa tizimlari doirasida tayyor va texnologik mahsulotlar eksportini kengaytirish,

dunyoning 50 ta nufuzli brendlari bilan maxsus iqtisodiy zonalar tashkil etish, “Yangi O‘zbekiston – raqobatbardosh mahsulotlar yurti” g‘oyasi asosida milliy brendlarni xorijiy bozorlarga olib chiqadigan eksportchilarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash vazifalari belgilangan¹. Mazkur vazifalarni amalga oshirishda korxonalarining eksport salohiyatini oshirish, eksport salohiyati va raqobatbardoshligini tahlil qilish dolzarb masalalardan hisoblanadi. Shundan kelib chiqib, mazkur maqolada korxonalar eksport salohiyati va raqobatbardoshligi o‘rganilgan.

ADABIYOTLAR SHARHI

Rossiyalik tadqiqotchi Yu.Tokarevning fikricha, “eksport salohiyati – korxonaning eksport uchun raqobatbardosh mahsulot yaratish va ishlab chiqarish, ularni tashqi bozorlarga olib chiqish, u yerda foydali mahsulotlarni sotish va kerakli darajada xizmat ko‘rsatishni ta‘minlashning umumiy qobiliyati” deb ta‘riflashgan².

Yu.A.Savinov va A.Yu.Migunovlar “eksport salohiyati” tushunchasiga kengroq va to‘liqroq tavsif berishgan. Ularning ilmiy qarashlariga ko‘ra eksport salohiyati, birinchidan, eksport faoliyati bilan shug‘ullanuvchi barcha sub’ektlarning (butun milliy iqtisodiyot, uning tarmoqlari, sohalari, kompaniyalar, korxonalar) eksport ko‘rsatkichlarini o‘z ichiga oladi. Ikkinchidan, ularning qarashlari bo‘yicha nafaqat raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish, balki ularni tashqi bozorlarda sotish imkoniyati bilan ham bog‘liq. Uchinchidan, mualliflar hududning eksport salohiyatini rivojlantirishga tashqi va ichki omillarning ta‘sirini nazarda tutuvchi milliy raqobatdosh ustunliklarni hisobga olish lozimligini ta‘kidlashadi³.

Korxonaning eksport salohiyatidan samarali foydalanish va rivojlantirishning dolzarbligi ortib borayotganligidan kelib chiqib, bu borada ilmiy tadqiqotlar ham jadal sur‘atlar bilan olib borilmoqda. Aksariyat olib borilgan ilmiy ishlarda korxonaning eksport salohiyati hududning mavjud ishlab chiqarish resurslari va mahsulotlarini eksport qilish imkoniyatlari sifatida o‘rganilgan. L.M.Marchenkova, I.B.Ilyuxinalarning ilmiy tadqiqot ishlarida korxonaning eksport salohiyati “korxonalar, tarmoqlar va umuman hudud iqtisodiyotining bozor munosabatlari, iqtisodiy rivojlanishning mavjud darajasida tashqi bozorlarda raqobatbardosh tovar va xizmatlarni sotish imkoniyatlari hamda eksportni tashkiliy-iqtisodiy qo‘llab-quvvatlash tizimi” kabi omillar bilan bog‘liqligini ta‘kidlab o‘tishgan

S.Dubkov, S.Dadalenko, D.Fomenko sanoat korxonalarining eksport salohiyati deganda korxonaning ichki (ichki) va ekzogen (tashqi) omillar ta‘sirida tashqi bozorda savdo faoliyatini amalga oshirish, uning ishlab chiqarish, moliyaviy, kadrlar va bozor imkoniyatlarining yig‘indisi bilan belgilanadigan joriy yoki potentsial qobiliyati deb ta‘riflashgan⁴

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabr PF-158-son ““O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>

² Токарев, Ю.В. Формирование и использование экспортного потенциала (на примере промышленных предприятий): автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.05; Казань, 1997.—14с.

³ Савинов Ю.А., Мигунов А.Ю. Государственная финансовая поддержка экспорта в России // Российский внешнеэкономический рынок. 2008. № 5. С. 30 – 37.

⁴ Дубков С., Дадалко С., Фоменок Д. Формирование и оценка экспортного потенциала промышленных предприятий. Банкаўскі веснік, КАСТРЫЧНИК, 2011. 29-35 с.

METODOLOGIYA

Maqolani yozishda eksport salohiyati tushunchasi xorijiy tadqiqotchilarning yondashuvlari analiz va sintez usullari asosida yoritilgan bo'lsa, korxona eksport salohiyati va raqobatbardoshligi umumlashtirish usuli yordamida yoritilgan. Shuningdek, korxonalarining eksport salohiyatiga va raqobatbardoshligiga ta'sir qiluvchi omillar, taqqoslash hamda abstrakt-mantiqiy fikrlash, kuzatuv va statistik tahlil kabi usullardan ham foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Korxonalarining eksport salohiyatini baholash quyidagi tartibda tahlil qilinadi:

1) Eksport sotuvlarining rentabellik ko'rsatkichi eksport mahsulotlarini sotish samaradorligi va daromaddan olingan foydaning ulushi. Bu quyidagicha aniqlanadi:

$$E_{sr} = \frac{\text{Eksport mahsulotlarni ishlab chiqarish hajmi}}{\text{Eksport mahsulotlarni sotuv hajmi}} * 100 \% \quad (1)$$

2) Eksport mahsulotiga sarflangan marketing xarajatlarining ulushi. Korxonaning eksport salohiyatini baholashda marketing xarajatlari muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun eksport mahsulotlariga sarflangan marketing xarajatlarining ulushini baholash zarur.

$$E_{mx} = \frac{\text{Eksport mahsulotlar uchun marketing xarajatlari}}{\text{Eksport mahsulotlar tannarxi}} * 100 \% \quad (2)$$

3) Eksportdan olingan foydaning umumiy foydadagi ulushi quyidagicha aniqlanadi:

$$E_{ffu} = \frac{\text{Sotuvdan olingan foyda}}{\text{Eksport sotuvidan tushgan tushum}} * 100 \% \quad (3)$$

4) Ishlab chiqarish aktivlarining rentabelligi. Bu ko'rsatkich har bir eksport mahsulotni ishlab chiqarish va tashish uchun sarflangan so'm uchun qancha foyda keltirishini bildiradi.

$$E_{ffu} = \frac{\text{Eksport mahsulotining sotuvidan olingan foyda}}{\text{Asosiy vositalar} + \text{Nomoddiy aktivlar} + \text{Zaxiralar}} * 100 \% \quad (4)$$

5) Eksport qilinayotgan mahsulotning rentabellik ko'rsatkichi mahsulotni har bir sotilgan so'mga nisbatan realizatsiya samaradorligini aks ettiradi

$$E_{mx} = \frac{\text{Sotuvdan olingan foyda}}{\text{Eksport mahsulotlar tannarxi}} * 100 \% \quad (5)$$

Birinchi navbatda, tadqiqotning maqsadi va vazifalaridan kelib chiqib korxonalarining eksport salohiyatini baholashimiz lozim. Buning uchun 1, 2, 3 va 4, 5 — formulalarimiz asosida “Bulung‘ur sandvik” MCHJ QK va “Smart Hygiene Facilities” MCHJ QK korxonalarining ichki eksport salohiyatini baholaymiz. Buning uchun quyidagi ko'rsatkichlarni hisoblaymiz: mahsulotning rentabelligi, ishlab

chiqarish aktivlarining rentabelligi va ishlab chiqarish dasturi va ishlab chiqarish quvvatining nisbat ko'rsatkichi.

Birinchi navbatda, tadqiqotning maqsadi va vazifalaridan kelib chiqib korxonalarining eksport salohiyatini baholashimiz lozim. Buning uchun 1, 2, 3, 4 va 5-formulalar asosida "Bulung'ur sandvik" MCHJ QK va "Smart Hygiene Facilities" MCHJ QK korxonalarining ichki eksport salohiyatini baholaymiz (1-jadval).

1-jadval

"Bulung'ur sandvik" MCHJ QK va "Smart Hygiene Facilities" MCHJ QK korxonalarining 2019-2023-yillardagi eksport salohiyatini baholash natijalari¹, %

Ko‘rstkichlar	Ekspert baholash ko‘rsatkichining ahamiyatligi	Yillar				
		2019	2020	2021	2022	2023
“Bulung‘ur sandvik” MCHJ QK						
Eksport sotuvlari rentabilligi	4	0,8	1,1	1,3	1,8	2,2
Eksport mahsulotiga sarflangan marketing xarajatlarining ulushi	1	1,3	1,1	0,9	1,2	1,4
Eksportdan olingan foydaning umumiy foydadagi ulushi	2	30,1	32,1	31,4	33,6	36,2
Ishlab chiqarish aktivlarining rentabelligi	3	0,4	0,9	1,7	1,8	2,1
Eksport mahsulotining rentabelligi	5	40,1	42,1	55,2	51,2	53,4
“Smart Hygiene Facilities” MCHJ QK						
Eksport sotuvlari rentabilligi	4	1,6	2,1	1,7	1,8	1,8
Eksport mahsulotiga sarflangan marketing xarajatlarining ulushi	1	1,7	1,9	2,1	2,2	2,4
Eksportdan olingan foydaning umumiy foydadagi ulushi	2	43,4	42,8	51,3	53,8	56,9
Ishlab chiqarish aktivlarining rentabelligi	3	0,8	1,3	1,9	2,4	2,7
Eksport mahsulotining rentabelligi	5	48,1	52,1	57,2	58,5	63,7

Tashqi eksport salohiyatining koeffitsienti ichki eksport salohiyatidan deyarli ikki baravar yuqori, bu mahsulotning tashqi bozorda talabga ega ekanligini ko'rsatadi. Garchi mutlaq ko'rsatkichlarni tahlil qilishda eng katta sotuv hajmi ichki bozorga to'g'ri kelgan bo'lsa-da, yuqori narxlar hisobiga tashqi bozordagi sotuvlardan olingan daromad yuqoriroq.

"Bulung'ur sandvik" MCHJ QK va "Smart Hygiene Facilities" MCHJ QK korxonalari eksport salohiyatini oshirishga muvaffaq bo'lgan. Bu esa ularning rentabelligi va foydaliligini ta'minlashga yordam berdi.

¹ Korxona ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Korxonalar eksport salohiyati va raqobatbardoshligi tahlil qilinganda Samarqand viloyatidagi “Bulung‘ur sandvik” MCHJ QK, “Smart Hygiene Facilities” MCHJ QK korxonalarning eksport faoliyati tadqiq etildi va quyidagi xulosalarga kelindi.

“Bulung‘ur sandvik” MCHJ QK va “Smart Hygiene Facilities” MCHJ QK korxonalari eksport salohiyatini oshirishga muvaffaq bo‘lgan. Bu esa ularning rentabelligi va foydaliligini ta‘minlashga yordam berdi.

Har ikkala korxona ham eksportdan olinadigan foydaning umumiy foydada ulushini oshirib, ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilashga erishgan. Marketing xarajatlari ko‘rsatkichi o‘sishi, korxonalarning eksport faoliyatini rivojlantirishga katta e‘tibor berayotganligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabr PF-158-son ““O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>

2. Абалкин Л.И. Экономические воззрения и государственная деятельность С. Ю. Витте. Исторические заметки // Абалкин Л. И. Избранные труды : в 4 т. – Т. 3. – М., 2000.

3. Мальцев А.А. Государственное регулирование внешнеэкономической деятельности в Российской Федерации: курс лекций. Екатеринбург, 2006. 453 с.

4. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. М.: ИНФРА-М, 2012. 512 с.

5. Савинов Ю.А., Мигунов А.Ю. Государственная финансовая поддержка экспорта в России // Российский внешнеэкономический рынок. 2008. № 5. С. 30 – 37.

6. Савинов Ю.А., Орешкин В.А., Лебедев А.А. Экспортный потенциал отрасли по разработке и сбыту информационно-коммуникационных технологий // Российский внешнеэкономический вестник. 2013. № 6. С. 28 – 40

7. Сейфуллаева М.Э. Капицын В.М. Экспортный потенциал российских регионов в условиях глобализации мировой экономики // Регион. 2006. № 3. С. 93 – 111

8. Токарев, Ю.В. Формирование и использование экспортного потенциала (на примере промышленных предприятий): автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.05; Казань, 1997.—14с.

9. Ушаков Д.Н. Большой толковый словарь современного русского языка / Д.Н. Ушаков. – М.: Альта-принт, 2007. – 1248 с.

10. Якушев Н. О. Теоретические аспекты развития экспортного потенциала регионов // Молодой ученый. — 2015. — №11. — С. 1046-1051. — URL <https://moluch.ru/archive/91/19648/> (дата обращения: 08.09.2019).

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, fevral, 2-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: 9710. ГОСТ 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**